

דף שבועי

בס"ד

פרשת כי תשא, תשפ"ד, מספר 1559

העגל, הלוחות והרפורמה של משה דוד כהן-צמח

א-להים" ממש כפי שהשמים והארץ נוצרו על ידי הא-ל.²

כאמור, בעיני משה נתפס העגל כעבודה זרה (אף כי אהרון לא נתכוון לכך), שכן הוא תואם את הגדרת האלילות כניסיון שהאדם עושה ליצור לו אל במו ידיו: "ותמלא ארצו אלילים למעשה ידיו ישתחוו לאשר עשו אצבעותיו" (יש' ב:ח). וכן נאמר בדב' כז:טו "ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה תועבת ה' מעשה ידי חרש" (וראו "והוא חרש עשהו ולא א-להים הוא כי שבבים יהיה עגל שמרון", הו' ח:ו). באשר ללוחות, דומני שגם כאן חשש משה מהפיכתם לעבודה זרה. כידוע, עובדי אלילים סגדו לגרמי השמיים הנחשבים ליצירת הא-ל, וגם על כך נאמרה אזהרה מפי משה: "ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים ונדחת והשתחוית להם ועבדתם" (דב' ד:טו).

בנקודה זו אציין שניתן להביט על העבודה הזרה משתי זוויות: האחת – האדם עובד את מעשי ידיו (פסלים וכיו"ב), והשנייה – האדם עובד את מעשי ידיו של ה' (גרמי השמיים, יצורי הארץ ויצורי המים). לכך רומזים הדיברות הראשונים: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ" (שמ' כ:ג-ד).³ הואיל והלוחות הם "מעשה א-להים" ממש כמו השמיים והארץ ושאר יצירות הטבע הא-לוהיות, הרי קיים חשש שאף הם יהפכו לאובייקטים לסגידה.⁴ לוחות האבן (שמ' כד:יב, לא:יח) עלולים לגרום לעבודת עץ ואבן כפשוטה. בספר דברים משה מזכיר את הצירוף "עץ ואבן" כהגדרה לעבודה זרה (ראו ד:כח; כח:לו, סד), ובכתוב נוסף אנו מוצאים את ההיגד: "ותראו את שקוציהם ואת גלליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמיהם" (שמ' כט:טז).

האבן והזהב הם שני החומרים המייצגים את הלוחות ואת העגל. בהתאם לכך, שבירת הלוחות ושריפת העגל הם שתי הפעולות הנדרשות לביעור העבודה הזרה. הדרישה "ושברתם את מצבתם ואשריהם תשרפון באש" (דב' יב:ג; השו"ד דב' ז:ה; שמ' יב:ג)

משה ירד מהר סיני וראה את העגל. מייד הוא ביצע שתי פעולות רצופות: הראשונה – הוא השליך את הלוחות האבן מידי ושיבר אותם. השנייה – הוא שרף את העגל וטחן אותו (שמ' לב:ט-כ). שתי פעולות רצופות אלה מאתגרות את המחשבה בשל סמיכותן ובשל הדמיון שביניהן. מה ראה משה לגזור גורל דומה ללוחות הברית שניתנו מיד ה' ולעגל שעשה אהרון? נאמר על הלוחות שהם "לחת אבן כתבים באצבע א-להים" (שמ' לא:יח), וכן "והלחת מעשה א-להים המה והמכתב מכתב א-להים הוא חרות על הלחת" (שמ' לב:טז). כלומר, הלוחות היו יצירה א-לוהית ממש. ואילו על העגל נאמר שהוא יצירה אנושית עשויה זהב שנעשתה על ידי אהרון מתכשיטי הזהב שאסף מהעם (שמ' לב:ב-ד). הכתוב מגדירו "עגל מסכה" (שמ' לב:ד, ח) ובהמשך בא הצו "אלהי מסכה לא תעשה לך" (שמ' לד:יז); וראו ההקבלה בין אלילים לבין אלוהי מסכה בוי' יט:ד). נמצא, שלמרות הפער התהומי שבין שני חפצים אלה, ולמרות שהראשון הוא חפץ מקודש והשני חפץ מאוס, גזר משה על שניהם כליה. ברי, אם כן, שהעגל נתפס בעיני משה כעבודה זרה ("אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ויעשו להם אלהי זהב", שמ' לב:לא), והוא נעשה בניגוד לדיבר "לא תעשה לך פסל וכל תמונה וגו'" (שמ' כ:ד) ולצו "אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" (שמ' פס' כג). אך כיצד נתפסו בעיני משה לוחות האבן, מעשי ידי ה', ברגע שבירתם? האם קיים יסוד משותף לעגל וללוחות? נתבונן בשני הכתובים הבאים אודות העגל מזה והלוחות מזה:

העגל: קים עשה לנו א-להים (שמ' לב:א).

הלוחות: והלחת מעשה א-להים המה (שמ' לב:טז).

השורש עשה בהקשרים אלה מבטא יצירה. בעגל יצר האדם את אלוהיו, ובלוחות – ה' הוא היוצר. כפי שה' יצר את העולם, כך הוא יצר את הלוחות. ואכן, סיפור העגל ל"ב סמוך הוא וצמוד לכתוב המציין את בריאת העולם: "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ" (שמ' לא:יז), ומיד לאחר מכן בא הכתוב המאזכר את הלוחות כיצירה א-לוהית: "לחת אבן כתבים באצבע א-להים" (שמ' לא:יח). ניסוח זה עשוי לרמוז לבריאת העולם, ככתוב: "כי אראה שמך מעשי אצבעתיך ירח וכוכבים אשר כוננתה" (תה' ח:ד). הווי אומר, הלוחות הם "מעשה א-להים" וכתובים "באצבע

2 וראו אלי גורפינקל, "טיבם ומקורם של לוחות הברית", דף שבועי לפרשת כי תשא, תשע"ט.

3 הכתוב "ויכלו השמים והארץ וכל צבאם" (בר' ב:א) רומז לצבא השמיים ולצבא הארץ והמים כיסודות פגאניים, והוא נקשר גם לציוני העבודה הזרה בעשרת הדברות. ראו דוד כהן-צמח, והיה באחרית הימים, תל אביב 2019, עמ' 167-177.

4 עמוס חכם, דעת מקרא לשמ' לב:ט אומר: "היה מקום לחשש שעובדי העגל... יעשו אותם לחפצים קדושים... אבנים קדושות" ועל כן שברם משה, להוכיח שהקדושה אינה באבנים, אלא במה שכתוב עליהן. וראו עוד להלן.

* ד"ר דוד כהן-צמח, מרצה למקרא במכון כרם, מכללת דוד ילין, ירושלים.

1 כמו כן הוא פיזר את האפר על פני המים והשקה את בני ישראל. פעולות אלה ראויות לדיון נפרד. התייחסתי לכך בקצרה במאמרי המוזכר בהערה 6 להלן.

הַרְחַק מִן הַמַּחְנֶה וְקֵרָא לוֹ אֱהֵל מוֹעֵד, שֵׁם לִגִּז: אֹהֶל זֶה הוּא תַחֲלִיף לַמִּשְׁכַּן הַמְכוּנָה אֵף הוּא "אֱהֵל מוֹעֵד" (שֵׁם' כִּז:כֵּא; כִּט:ד וְעוֹד). הָאֹהֶל שִׁמְקִים מִשֶּׁה עוֹמֵד בְּנִיגוּד מוֹבָהק לַמִּשְׁכָּן. זֶהוּ אֹהֶל דֵּל, פְּשוֹט וְצַנוּעַ, וְנֶעֱדַר כְּלִים יְקִרִים וּמֵהוֹדָרִים הָעֲשׂוּיִים מִזָּהָב אוֹ מִחֹמֵרִים יְקִרִים אַחֲרֵים. בְּנִיגוּד לְאֵלִיטִיזְם הַנִּשְׁקָף מֵהַמִּשְׁכָּן, הָאֹהֶל שֶׁל מִשֶּׁה הוּא עִמְמֵי זִמְיִן, וְהַנְּגִישׁוֹת לֹא-לֹא אֲפִשְׁרִית לְכוֹל (כִּפִּי שֶׁהֶעֱגַל שֶׁל אַהֲרוֹן הַתִּיַּיִמֵר לַהֲיִוֹת): "וְהָיָה כָּל מִבְּקֶשׁ ה' יֵצֵא אֶל אֱהֵל מוֹעֵד... וְרָאָה כָּל הָעָם אֶת עֲמוּד הָעֵנָן עֹמֵד פֶּתַח הָאֱהֵל" (שֵׁם לִגִּז:י). וְאֵף כִּי אֹהֶל זֶה נֶעֱדַר סַמְמָנִי פּוֹלְחָן פִּיזִיִּים וְרִיק מֵהַכְּרוֹבִים, מִשֶּׁה זֹכָה בּוֹ לַהֲתַגְלוֹת אֵינְטִימִית שֶׁל ה'. הַהֲשׂוּאָה בֵּין הַהֲתַגְלוֹת לַמִּשֶּׁה בְּשָׁנֵי הַמְקוּמוֹת רֵאוּהָ לַתְּשׁוּמַת לֵב:

שֵׁם' כֵּה-כֵּב: וְהָיוּ הַכְּרָבִים פְּרָשֵׁי כְּנָפִים לַמַּעֲלָה... וּפְנִיָּהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו... וְנִוְעַדְתִּי לָךְ שֵׁם וְדַבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכְּפָרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרָבִים. שֵׁם' לִגִּז:יא: וְדַבַּר ה' אֶל מִשֶּׁה פְּנִים אֶל פְּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ.

הָאֵינְטִימִיּוֹת בֵּין ה' לַמִּשֶּׁה בְּאֹהֶל הַחֲלוּפֵי גְדוּלָה מִזוֹ אֲשֶׁר בְּמִשְׁכָּן. בְּמִשְׁכָּן מוֹצָגֵת אֵינְטִימִיּוֹת בֵּין הַכְּרוֹבִים, אֵךְ בְּאֹהֶל שֶׁל מִשֶּׁה הָאֵינְטִימִיּוֹת הֵיא בֵּין ה' לַמִּשֶּׁה. לֹא בְּכַדִּי הַכְּתוּב מְצִיִּין שֶׁהָאֹהֶל שֶׁל מִשֶּׁה הוֹצֵב "הַרְחַק מִן הַמַּחְנֶה" (שֵׁם לִגִּז:ז). רִיחּוֹק זֶה מְבַטֵּא לְטַעְמֵי רִיחּוֹק רַעִיּוֹנִי וְתִיאֹלוֹגִי מִמָּה שֶׁמִּיַּצֵּג הַמִּשְׁכָּן.

יֵשׁ לַהֲדַגֵּשׁ שֶׁאֹהֶל מוֹעֵד זֶה, הָאֹהֶל הַחֲלוּפֵי, נַעֲשֶׂה מִיּוֹזַמְתּוֹ שֶׁל מִשֶּׁה וְלֹא הוֹרָאָה שֶׁל ה', מִמִּשׁ כִּפִּי שֶׁמִּשֶּׁה מִיּוֹזַמְתּוֹ שִׁיבֵר אֶת הַלּוּחוֹת. בְּשָׁנֵי הַמְקָרִים הֵאל-הַסְכִּים עִם מִשֶּׁה וְהַעֲנִיק לוֹ גִּבּוּי מֵלֵא.

בְּהַמִּשְׁךְ לַכֵּךְ מְצַטוּוֹה מִשֶּׁה לְפִסּוּל לּוּחוֹת חֲדָשִׁים וְעֲלִיהֶם הֵאל-ל כּוֹתֵב אֶת הַדְּבָרִים. הַלּוּחוֹת הָרֵאשׁוֹנִים הֵיוּ א-לוֹהִיִּים בְּשִׁלְמוֹתָם: הֵן הַחֹמֵר ("וְהִלַּחַת מַעֲשֶׂה אֶל-הָיִים הַמָּה") וְהֵן הָרוּחַ ("וְהִמְכַתֵּב מִכְּתָב אֶל-הָיִים הוּא חֲרוּת עַל הַלַּחַת"). וְעַתָּה הַלּוּחוֹת הֵם אֲנוּשִׁיִּים, מַעֲשֵׂי יְדֵי מִשֶּׁה, וְרִק הַדְּבָרִים הַכְּתוּבִים עֲלֵיהֶם הֵם א-לוֹהִיִּים (לִד:א, כח).⁹ הוֹאִיל וְהַטְּקִסֵּט שֶׁעַל הַלּוּחוֹת הוּא הָעִיקֵר וְאִילוֹ הַלּוּחוֹת הַחֹמֵרִיִּים וְהָאֲנוּשִׁיִּים הֵם רִק מִצַּע לְטְקִסֵּט, וְהוֹאִיל וְהַטְּקִסֵּט הוּא בִּיטוּי מוֹבָהק לְרוּחַ, מִשֶּׁה מְקוּוֹה שֶׁהַבַּחְנָה בֵּין הַחֹמֵר לְרוּחַ תְּבוֹא לִידֵי בִּיטוּי, וְכֵךְ גַּם תּוֹדַגֵּשׁ עֲלִיוֹנוֹת הָרוּחַ עַל הַחֹמֵר.¹⁰

הַדָּף הַשְּׁבוּעִי מוֹפֵץ בְּסִיוֵע קָרָן הַנְּשִׂיא לַתּוֹרָה וְלַמַּדַּע, וּמוֹפִיעַ גַּם בְּאַתֵּר הַמִּדַּע שֶׁל אוֹנִיבֵרְסִיטֵט בֵּר-אֵילָן בְּכַתּוּבַת: <http://www1.biu.ac.il/parasha2> כְּתוּבַת דּוּא"ל שֶׁל הַדָּף: dafshv@mail.biu.ac.il יִתֵּן לַפְּנוֹת לְכַתּוּבַת זֶה וְלִקְבַל אֶת הַדָּף מִדֵּי שְׁבוּעַ בְּדוּא"ל. הַדָּף הַשְּׁבוּעִי - אוֹנִיבֵרְסִיטֵט בֵּר אֵילָן יֵשׁ לְשִׁמּוֹר עַל קְדוּשַׁת הָעֵלוֹן

עוֹרֵךְ: ד"ר צְבִי שִׁמְעוֹן עוֹרֶכֶת לְשׁוֹן: רַחֵל הַכֵּהָן שִׁיף

לִד:יג) תּוֹאמַת הֵן אֶת שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת וְהֵן אֶת שְׁרִיפַת הָעֶגְלָה. הַמְצַבָּה הֵיא אֲבָן (רֵאוּ לְמִשַׁל בֵּר' כח:יח, כב) וְהָאֲשֶׁרָה הֵיא עֵץ (דב' טז:כֵּא; שׁוֹפ' ו:כה-ל). מִשֶּׁה שִׁיבֵר אֶת לּוּחוֹת הָאֲבָן וְשִׂרַף אֶת הָעֶגְלָה שְׁהִיָּה עֲשׂוּי, כְּנִרְאָה, מַעֲץ מְצוּפָה בְּזָהָב.⁵ בְּעִיקְרוֹ שֶׁל דְּבַר, מֵאֲבָקוֹ שֶׁל מִשֶּׁה מְכוּוֹן כְּלִפֵּי הַחֹמֵר. אוֹמְנָם, הָאֲבָן וְהַזָּהָב הֵם חֹמֵרִים, אֵךְ הֵם אֲמוּרִים לִיַּצֵּג יְשׁוֹת רוּחָנִית, אֶת הָרוּחַ. לְעִיטִים, הַתְּפִיסָה הַפְּשׁוּטִיָּת שֶׁל הָאָדָם נוֹטָה לְבַלְבַּל בֵּין הַמִּיַּצֵּג לְבֵּין הַמִּיּוֹצֵג, בֵּין הַמִּסְמַל לְבֵּין הַמְסוּמַל, אוֹ בֵּין הַחֹמֵר לְבֵּין הָרוּחַ. הָעֶגְלָה שֶׁעֲשֶׂה אַהֲרוֹן אֲמוּר הִיָּה, כְּנִרְאָה, לַהֲוֹת תַּחֲלִיף לְכְרוֹבִים הָעֲשׂוּיִים זָהָב שֶׁעֲשֶׂה מִשֶּׁה וְשֶׁהוֹצֵבוּ בְּמִשְׁכָּן.⁶ הַהֲבֵדֵל בֵּין הָעֶגְלָה לְבֵּין הַכְּרוֹבִים הוּא, שֶׁהַכְּרוֹבִים נַעֲשׂוּ עַל יְדֵי מִשֶּׁה בְּהוֹרָאָה יִשִּׁירָה שֶׁל ה' (שֵׁם' כה:יח). אֲבָל לְדַעְתִּי קִיִּים הַבְּדֵל נוֹסֵף וְחֹשֵׁב: הַכְּרוֹבִים הוֹצֵבוּ בְּמִשְׁכָּן בְּקוֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים, בְּמִקּוּם סְמוּי מִן הָעֵין וְרִחּוֹק מֵעֵינֵי הַצִּיבּוֹר. לְעוֹמַת זֹאת הָעֶגְלָה נַעֲשֶׂה בְּפּוֹמְבֵי הוֹצֵג בְּרוּב עֵם, וְעַל כֵּן הַסְכָּנָה בְּהַפִּיכָתוֹ לְאֵלִיל הִיָּיתָה גְּדוּלָה (שֵׁם לִב:ב-ו). גַּם הַלּוּחוֹת הֵיוּ גְלוּיִים לְעֵין כּוֹל, וְגַם בְּקֶשֶׁר אֵלֵיהֶם הִיָּה חֲשֵׁשׁ שִׁיְהַפְכוּ לַחֲפֵץ פּוֹלְחָנִי. דּוּגְמָה לַחֲפֵץ כִּזֶּה הוּא נַחַשׁ הַנַּחֲשׁוֹת שֶׁעֲשֶׂה מִשֶּׁה (בִּמ' כא:ח-ט), שֶׁבְּמִרוּצַת הַזְּמַן נִתְפַּס כַּחֲפֵץ מְקוֹדֵשׁ, וְסַגְדוֹ לוֹ בְּמִשְׁךְ זְמַן רַב. רִק שְׁנַיִם רְבוֹת אַחֲרֵי מִשֶּׁה הָעֵז הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ לְהַשְׁמִיד אוֹתוֹ (מ'ל"ב יח:ד).⁷

בְּעֶגְלָה וּבְלוּחוֹת יֵשׁ יִסוּד שֶׁל הַגְּשַׁמַּת הֵאל-ל, בְּשֶׁל הַיּוֹתֵם חֹמֵרִיִּים. אֲשֶׁר עַל כֵּן, פְּעוּלוֹתָיו שֶׁל מִשֶּׁה בְּהַשְׁמַדְתָּם הִיָּיתָה מַחֲוִיבַת הַמְצִיאָאוֹת לְנוֹכַח הַנְּסִיבוֹת וְלְנוֹכַח הַמְרָאָה שֶׁל הַחֲגִיגָה הַפְּרוּעָה שֶׁנִּגְלַתָּה לְעֵינָיו בְּרַדְתּוֹ מֵהַהַר. לְאוֹר הַדְּבָרִים הַלֵּלוּ, אֵין תִּמָּה שַׁחֲז"ל תִּיאֹרוֹ אֶת תְּגוּבַת ה' לַמִּשֶּׁה עַל שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת בְּמִלִּים: "יִישַׁר כּוֹחַךְ שִׁשִּׁיבֵרַת אֶת הַלּוּחוֹת!" (שְׁבַת פז ע"א).⁸

לְאוֹר הַדְּבָרִים הַלֵּלוּ נִיתֵן לְפָרֵשׁ אִירוּעִים שׁוֹנִים וּפְעוּלוֹת נוֹסְפוֹת שֶׁל מִשֶּׁה בְּהַמִּשְׁךְ הַפְּרָשָׁה. בְּפָרֵק ל"ג ה' מְצוּוֹה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַסִּיר אֶת תְּכֵשִׁיטֵיהֶם מְעִלֵיהֶם, וְהֵם עוֹשִׂים כֵּן (פס' ה-ו). בְּהוֹרָאָה זֶה נִרְמַז הַפּוֹלְמוֹס נֶגַד הַחֹמֵר וְנֶגַד הַכְּרוֹשׁנוֹת. הַזָּהָב הוּא הַחֹמֵר הַמְשׁוּבַח בְּיּוֹתֵר, וּמִתְכַשִּׁיטֵי הַזָּהָב נַעֲשֶׂה הָעֶגְלָה (שֵׁם' לִב:ג), כֵּשֶׁם שֶׁהַכְּרוֹבִים נַעֲשׂוּ מִזָּהָב (שֵׁם כה:יח) שֶׁנִּשְׁאָסָף מֵהַתְּרוֹמוֹת שֶׁל הַצִּיבּוֹר (שֵׁם לה:כב). לְדַעְתִּי, הַכִּשְׁשׁוֹן בְּעִשְׂיִית הָעֶגְלָה הִיָּה הַנִּסְיוֹן לְהַעֲמִיד אֶלְטֵרְנִטִיבָה עִמְמִיטִית וּפּוֹמְבִיט לְכְרוֹבִים הַנְּסִטְרִים מֵעֵינֵי הַצִּיבּוֹר. הָעֶגְלָה הוּא לְמַעֲשֶׂה חִיקוּי שֶׁל הַכְּרוֹבִים. הַזָּהָב נִתְפַּס כְּחֹמֵר יְקָר עֵרֶךְ, מְרַהֵיב וּמִשְׁרָה תַּחֲשׁוֹת הוֹד וְהַדָּר וְהַתְּרוֹמוֹת הַנֶּפֶשׁ, וּמִכָּאֵן הַפִּיתוּי הַגְּדוּל לְסַגּוֹד לְפִסְלִים מִזָּהָב. כִּפִּי שְׁבָן אֲנוּשׁ עֵלוֹל לְלַכַּת שְׁבִי אַחַר גְּרָמֵי הַשְּׁמַיִים הַמְרַהֵיבִים (מַעֲשֵׂי יְדֵי הֵאל-ל), כֵּךְ הוּא עֵלוֹל לְהַתְּפַתּוֹת לְסַגּוֹד לְפִסְלִים הָעֲשׂוּיִים כִּסְף וְזָהָב (מַעֲשֵׂי יְדֵי אָדָם). רֵאוּ לְמִשַׁל דְּבָרֵי אִיּוֹב: "אִם שְׁמַתִּי זָהָב כְּסֵלִי וְלִכְתֶּם אֲמַרְתִּי מִבְּטַחִי... אִם אֲרָאָה אוֹר כִּי יֵהַל וְיָרַח יִקָּר הַלֵּךְ... וְיִפְתָּ בְּסַתֵּר לְבִי וְתִשָּׁק יְדֵי לְפִי... כִּי כַחֲשִׁיתִי לֹא-ל מִמְעַל" (לא:כד-כח). נִמְצָא כִּי עֲשִׂיַית הָעֶגְלָה הֵיא פּוֹעֵל יוֹצֵא מִכֵּךְ שֶׁאַהֲרוֹן וְהָעָם הִלְכוּ שְׁבִי אַחֲרֵי הַזָּהָב וְהַחֹמֵרִים יְקָרֵי הָעֵרֶךְ שֶׁהוֹשְׁקָעוּ בְּמִשְׁכָּן. מִסְקַנְתּוֹ שֶׁל מִשֶּׁה מִיִּדִית וּמַעֲשִׂית. בְּמִקְבִּיל לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל הַמְּסִירִים מְעִלֵיהֶם אֶת תְּכֵשִׁיטֵי הַזָּהָב ("וְיִתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵדִים מִהַר חוֹרֵב", שֵׁם' לִג:ו), מִשֶּׁה עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה דְרַמְטִי; הוּא מְקִים אֹהֶל מוֹעֵד מַחוּץ לַמַּחְנֶה ("וּמִשֶּׁה יִקַּח אֶת הָאֱהֵל וְנָטָה לוֹ מַחוּץ לַמַּחְנֶה

9 רֵאוּ עֲמוּס חַכֵּם בְּפִירוּשׁוֹ לְפִסּוּקִים אֵלֶּה. "וְהִיָּה מִשֶּׁה עֲשׂוּי לְסַבֵּר שֶׁמֵּאַחַר שׁוֹנְשִׁבְרוּ נִשְׁבְּרוּ, וְלֹא יֵהִיו עוֹד לּוּחוֹת. וְאֵמַר לוֹ ה' שֶׁהוּא מִשֶּׁה שֶׁשְׁבַרְם, חִיִּיב לְהַכִּין לּוּחוֹת אַחֲרֵים".
10 לְסוּגִיָּה זֶה רֵאוּ דוֹד כֵּה־צַמַּח, "וּשְׁנַתֶּם לְבַנְיָן - שִׁינוּן זֶה מֵה טִיבּוֹ וְמֵה חֲשִׁיבוֹתוֹ", בְּתוֹךְ: הַשְּׁמִיר וְהַכְּתָב וְהַמְכַתֵּב וְהַלּוּחוֹת, מַחְקָרִים לְכַבּוֹד פְּרוֹפ' שְׁמִיר יוֹנָה (עוֹרְכִים: מ' גְּרוֹבֵר, י' יוֹגֵב וְאַחֲרֵים), יְרוּשָׁלַיִם 2023, עִמ' 194.

5 רֵאוּ שׁוֹלְמִית גִּבֵּעַ, עוֹלָם הַתַּנ"ךְ שְׁמוֹת (עוֹרְכִים: ש' טַלְמוֹן, י' אֲבִישׁוֹר), תַּל אֲבִיב 1993, עִמ' 192.
6 עַל הִירִיבוֹת בֵּין מִשֶּׁה וְאַהֲרוֹן רֵאוּ דוֹד כֵּה־צַמַּח, "עוֹנְשׁוֹ שֶׁל אַהֲרוֹן בְּפִרְשַׁת צִרְעַת מְרִים", דָּף שְׁבוּעִי לְפִרְשַׁת בְּהַעֲלַתְךָ, תִּשְׁפ"ג.
7 הַשְּׁרֵשׁ כִּת"ת מְשׁוֹתֵף לְתִיאוֹר הַשְּׁמַדַּת נַחַשׁ הַנַּחֲשׁוֹת (מ'ל"ב יח:ד) וְהָעֶגְלָה (דב' ט:כֵּא).
8 וְרֵאוּ לְעִיִּין בְּדְבָרָיו הַמַּחְכִּימִים שֶׁל ר' מֵאִיר שְׁמַחָה הַכֵּהָן מְדוּוִינְסֵק עַל פְּרִשְׁתָּנוּ, בְּסַפְרוֹ מִשְׁךְ חַכְמָה.